

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાતની વડી અદાલતમાં, અમદાવાદ ખાતે

ફોજદારી અપીલક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૨૮૦/૨૦૦૩

સાથે

ફોજદારી અપીલક્રિમિનલ અપીલ ક્રમાંક ૧૨૮૧/૨૦૦૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ઝેડ.કે. સૈયદ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?
---	---

૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?
૫	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?

=====

દેવન્દ્ર માવજીભાઈ મકવાણા....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....પ્રતિપક્ષી(ઓ)/પ્રતિવાદીસામાવાળા(ઓ)

=====

હાજરી:

ફોજદારી અપીલક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૨૮૦/૨૦૦૩ માં

શ્રી અદિલ મહેતા, શ્રી કે.જે. શેઠના, અપીલકર્તા નં. ૧ માટે વકીલ શ્રી
એચ.એસ. સોની, સરકારી વકીલ, પ્રતિપક્ષી/પ્રતિવાદીસામાવાળા નં. ૧ માટે

ફોજદારી અપીલક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૨૮૧/૨૦૦૩

માં શ્રી રુષલ શાહ, અપીલકર્તા નં. ૧ માટે વકીલ શ્રી એચ.એસ. સોની, સરકારી
વકીલ, પ્રતિપક્ષી/પ્રતિવાદીસામાવાળા નં. ૧ માટે

=====

ન્યાયપીઠ : માનનીય ન્યાયાધીશ ઝેડ.કે. સૈયદ

તારીખ : ૧૬/૦૧/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. દેવેન્દ્ર મવજીભાઈ મકવાણા, અપીલકર્તા – ફોજદારી અપીલક્રિમિનલ
અપીલ ક્રમાંક ૧૨૮૦/૨૦૦૩ના મૂળ આરોપી, તથા નજિર અહમદ ગુલામ
મુસ્તફા શેખ, અપીલકર્તા – મૂળ આરોપી – એ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ
૩૭૪ હેઠળ, વિશેષ (ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ) કેસ ક્રમાંક
૧૯/૧૯૯૯માં, માન્યવર વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશએડિશનલ સેશન્સ જજ,
બીજી ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલત, મહેસાણા દ્વારા ૨૨.૧૦.૨૦૦૩ના રોજ પસાર

કરાયેલા દોષસિદ્ધિ અને સજાના ચુકાદા અને આદેશહુકમ સામે આ અપીલો દાખલ કરી છે, જેમાં વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે આરોપી નં.૧ ને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં દોષિત ઠરાવી ૪ (ચાર) વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૨,૦૦૦/-નો દંડ ફરમાવ્યો છે, અને દંડ ન ભરે તો વધુ ૦૬ (છ) મહિના માટે સખત કેદની સજા ફરમાવી છે. તેને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી), (૧)(૨)(૩) સાથે વાંચતા કલમ ૧૩(૨) , દંડનીય ગુનામાં પણ દોષિત ઠરાવી ૪ (ચાર) વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૨,૦૦૦/-નો દંડ ફરમાવ્યો છે, અને દંડ ન ભરે તો વધુ ૦૬ (છ) મહિના માટે સખત કેદની સજા ફરમાવી છે. આરોપી નં.૨ ને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં દોષિત ઠરાવી ૪ (ચાર) વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૨,૦૦૦/-નો દંડ ફરમાવ્યો છે, અને દંડ ન ભરે તો વધુ ૦૬ (છ) મહિના માટે સખત કેદની સજા ફરમાવી છે. તેને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી), (૧)(૨)(૩) વાંચી કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચનામાં, દંડનીય ગુનામાં પણ દોષિત ઠરાવી ૪ (ચાર) વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૨,૦૦૦/-નો દંડ ફરમાવ્યો છે, અને દંડ ન ભરે તો વધુ ૦૬ (છ) મહિના માટે સખત કેદની સજા ફરમાવી છે. માન્યવર ન્યાયાધીશે આદેશહુકમ કર્યો છે કે મુખ્ય સજાઓ સમકાલીન રીતે ચાલશે.

૨. કારણ કે બંને અપીલો એક જ વિશેષ કેસસ્પેશલ કેસમાંથી ઉદ્ભવે છે, તેથી બંનેની સાથેસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી છે અને આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૩. ફરિયાદ પક્ષના કેસના સંક્ષિપ્ત તથ્યો નીચે મુજબ છે:

ફરિયાદકર્તા કિરીતકુમાર ભોગીલાલ રાવલ ઉનાવા ગામમાં રહેતા હતા અને પૂજા તથા મજૂરીના કામ કરીને પોતાનું જીવનનિર્વાહ ચલાવતા હતા. ફરિયાદકર્તા પાસે લેએમએલ વેસ્પા હતો, જેના નોંધણી ક્રમાંક જી.જે. ૨૪૨૩૮ હતો. તા. ૧૫.૦૨.૧૯૯૯ના રોજ તેમણે તે મહેન્દ્રસિંહ અજયકુમાર કપૂરને, પાલનપુરના રહેવાસી, રૂપિયા ૭,૦૦૦/-માં વેચી દીધો હતો અને ફરિયાદકર્તાએ તે વાહન તેના નામે નોંધાવી આપવાનું વચન આપ્યું હતું. કારણ કે આ વાહન આર.ટી.ઓ., મહેસાણા હેઠળનું હતું, તા. ૧૫.૦૩.૧૯૯૯ના રોજ ફરિયાદકર્તા મહેસાણા આર.ટી.ઓ. કચેરીએ ગયા, ત્યાંના કલાર્કને મળ્યા, રૂપિયા ૧૫/- જમા કરાવ્યા અને રસીદ ક્રમાંક ૫૮૯૯૫૭ મેળવી અન્ય ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરી. ત્યારબાદ તેઓ ડી.એમ. મકવાણા, અપીલકર્તા-આરોપી ક્રમાંક ૧ની કચેરીએ ગયા, જ્યાં તેમને જણાવવામાં આવ્યું કે નો ડ્યૂ સર્ટિફિકેટ માટે રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવવા પડશે. તે સમયે ફરિયાદકર્તા પાસે પૈસા ન હોવાથી, બીજા દિવસે તેઓ ફરી સંપર્કમાં આવ્યા અને ફરી અપીલકર્તા-આરોપી ક્રમાંક ૧એ રૂપિયા ૧૦૦/-ની માગણી કરી. ફરિયાદકર્તા લાંચની રકમ ચૂકવવા ઈચ્છતા ન હોવાથી, તા. ૨૮.૦૫.૧૯૯૯ના રોજ તેઓ એ.સી.બી. કચેરી, મહેસાણા ખાતે

ગયા અને ફરિયાદ નોંધાવી. તે મુજબ દેવાભાઈ છત્રભાઈ ભાભોર, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરે બે પંચોને બોલાવ્યા, જેમાં રામનભાઈ વિઠ્ઠલદાસ પટેલ પંચ ક્રમાંક ૧ અને બિપિનકુમાર માધવલાલ પટેલ પંચ ક્રમાંક ૨ હતા. ત્યારબાદ, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરે ફરિયાદકર્તાનો પંચો સાથે પરિચય કરાવ્યો અને દરોડાની પ્રક્રિયા પણ સમજાવી. ત્યારબાદ ફરિયાદકર્તાએ લાંચની રકમની કરન્સી નોટો રજૂ કરી અને તે નોટો પર એન્ટ્રાસીન પાવડર લગાવવામાં આવ્યું. પછી પ્રાથમિક પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું. ફરિયાદકર્તાએ આ કરન્સી નોટો પોતાની શર્ટના ડાબા ખિસ્સામાં મૂકી. તેમને માંગણી થવા પૂર્વે લાંચની આ રકમને સ્પર્શ ન કરવા સલાહ આપવામાં આવી. ત્યારબાદ તેઓ ઘટનાસ્થળે ગયા. પંચ ક્રમાંક ૧ને ફરિયાદકર્તા સાથે રહેવા સૂચના અપાઈ, જ્યારે પંચ ક્રમાંક ૨ને દરોડા પક્ષના સભ્યો સાથે રહેવા જણાવાયું. તે સમયે અપીલકર્તા-આરોપીઓ ત્યાં હાજર હતા. જ્યારે ફરિયાદકર્તાએ નો ડ્યૂ સર્ટિફિકેટ અને રૂપિયા ૧૦૦/-ની લાંચની રકમ આપી, ત્યારે આરોપી ક્રમાંક ૧એ તે રકમ સ્વીકારી અને આરોપી ક્રમાંક ૨ને આપી તેના ખિસ્સામાં મુકી દીધી. અગાઉ નક્કી કરાયું મુજબ સંકેત આપવામાં આવ્યો અને દરોડા પક્ષના સભ્યો ઘટનાસ્થળે દોડી ગયા અને આરોપી ક્રમાંક ૧ની કબજામાંથી રૂપિયા ૧૦૦/-ની લાંચની રકમ, રૂપિયા ૫૦/-ની નોટોના મૂલ્યમાં, જપ્ત કરવામાં આવી. વડા કોન્સ્ટેબલ ભગવાનભાઈ દ્વારા અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પનો પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ પંચનામાનો બીજો ભાગ તૈયાર કરવામાં આવ્યો. ત્યારપછી તપાસ હાથ ધરવામાં આવી અને એ.સી.બી., મહેસાણા દ્વારા નોંધણી ક્રમાંક સીઆર નં. ૧૧/૧૯૯૯ હેઠળ અપીલકર્તા-

આરોપીઓ વિરુદ્ધ કલમ ૭, હેઠળ દંડનીય ગુના અંગે આરોપપત્રચાર્જશીટ રજૂ કરવામાં આવ્યું,

૧૩(૧)(ડી)(i)(ii) & iii) અને ૧૩(૨) ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની.

જ. ત્યારબાદ, અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ આરોપ ઘડવામાં આવ્યો, જેના પ્રત્યે અપીલકર્તાઓ-આરોપિતોએ દોષિત ન હોવાનો બચાવ કર્યો અને ઇન્સાફી કાર્યવાહી ચલાવવાની માંગણી કરી.

પ. અપીલકર્તા આરોપીઓ વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવેલા આરોપને સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે નીચેના સાક્ષીઓની પરીક્ષા કરી છે:

ક્રમાંક નં.	આંક	સાક્ષી
૧	૪૩	કીરીતકુમાર ભોગીલાલ રાવલ
૨	૪૬	રામનભાઈ વિઠ્ઠલદાસ પટેલ
૩	૫૧	દેવાભાઈ છત્રભાઈ ભાભોર
૪	૫૩	હીરાભાઈ ગેંડલભાઈ ડામોર

ડ. ફરિયાદ પક્ષે નીચલી અદાલતના રેકૉર્ડ પર નીચે મુજબનું દસ્તાવેજી પુરાવું પણ રજૂ કર્યું છે :

અનુ. ક્ર.	આંક.	દસ્તાવેજ પુરાવા
૧	૩૨	ફરિયાદીની આર.સી.બુકની ઝેરોક્સ નકલ
૨	૩૩	ફરિયાદકર્તાના વાહનના હસ્તાંતરણ ફીના રસીદની નકલ
૩	૩૪	બાકી ન હોય તેવા પ્રમાણપત્ર માટેની અરજીની મૂળ નકલ
૪	૩૫	નોટિસની મૂળ નકલ
૫	૩૬	આરોપી એન.જી. શેખનું પગાર પ્રમાણપત્ર
૬	૩૭	ડી.એમ. મકવાણાનું પગાર પ્રમાણપત્ર
૭	૩૮	આરોપી એન.જી. શેખની સેવા પોથીની નકલ
૮	૩૯	આરોપી ડી.એમ. મકવાણાની સેવા પુસ્તિકાની નકલ
૯	૪૦ ૪૧	ગુજરાત રાજ્યની પરિપત્ર/જાહેર સૂચનાની મૂળ નકલ.

૧૦	૪૨	અપીલકર્તા-આરોપીઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદ દાખલ કરવા માટેની મંજૂરીપત્રિકા
૧૧	૪૪	ફરિયાદ
૧૨	૪૫	ચાદી ટુ અતિરિક્ત કલેક્ટર
૧૩	૪૭	પંચના

૭. સાક્ષીઓની તપાસ કર્યા બાદ, ફોજદારી કાર્યવિધિ સંહિતાની ધારા ૩૧૩ હેઠળ અપીલકર્તા-આરોપીઓનું વધુ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું, જેમાં અપીલકર્તા-આરોપીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો ઇન્કાર કર્યો હતો.

૮. મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનો વિચાર કર્યા બાદ અને પક્ષકારોની દલીલો સાંભળ્યા બાદ, વિદ્વાન વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશએડિશનલ સેશન્સ જજ, દ્વિતીય ફાસ્ટ ટ્રેક અદાલત, મહેસાણા, દ્વારા વિવાદાસ્પદ ચુકાદો અને આદેશહુકમ તારીખ ૨૨.૧૦.૨૦૦૩ દ્વારા અપીલકર્તાઓ – આરોપીઓને તેમની સામે મુકવામાં આવેલા આરોપમાં દોષિત ઠરાવી, ઉપર જણાવ્યા મુજબ તેમને દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારવામાં આવી હતી.

૯. માનનીય અતિરિક્ત સત્ર ન્યાયાધીશ, દ્વિતીય ઝડપી અદાલત, મહેસાણા દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત દોષસિદ્ધિ અને દંડની સજા સંબંધિત ચુકાદા અને

હુકમથી વ્યથિત અને અસંતોષિત થઈને, હાલની અપીલકર્તાઓએ આ અપીલો દાખલ કરી છે।

૧૦. અપીલકર્તા – આરોપી નં. ૧ તરફથી ઉપસ્થિત વકીલ શ્રી અદિલ મહેતા, તથા શ્રી કે.જે. શેઠલા, શીખેલ વકીલવિદ્વાન વકીલ, અને અપીલકર્તા – આરોપી નં. ૨ તરફથી વકીલ શ્રી ઋષભ શાહને સાંભળ્યા.

૧૧. શ્રી મેહતાએ આરોપપત્રચાર્જશીટ વાંચીને દલીલ કરી છે કે માનનીય ન્યાયાધીશે એ બાબતનું મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે સંતોષરાશિની માંગણીના આરોપ માટે ચાર તત્વો આવશ્યક છે, એટલે કે, (૧) પ્રારંભિક માંગણી, (૨) પંચની હાજરીમાં કરવામાં આવતી બીજી માંગણી, (૩) સ્વીકાર અને (૪) જમી, જેની સાબિતી ફરિયાદીના પુરાવા દ્વારા કરવાની આવશ્યકતા છે અને એ તમામ તત્વોને સમર્થનરૂપ પુષ્ટિ હોવી જોઈએ. તેમણે દલીલ કરી છે કે ફરિયાદ પક્ષે ફરિયાદી, પંચો, છટકાવ અધિકારી, મંજૂરી આપનાર અધિકારી તેમજ તપાસ અધિકારીની તપાસ કરી છે. રેકૉર્ડ પર રજૂ થયેલા આ તમામ સાક્ષીઓના પુરાવા તથા દસ્તાવેજી પુરાવામાંથી ફરિયાદ પક્ષ ઉપરોક્ત ફરિયાદ પક્ષના કેસના ચારેય તત્વો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે અને માનનીય ન્યાયાધીશે વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકારોને ઉક્ત ગુનામાં ખોટી રીતે દોષિત ઠરાવ્યા છે.

૧૨. શ્રી મેહતા દલીલ કરી છે કે ફરિયાદી દ્વારા અપીલકર્તા-આરોપીઓ વિરુદ્ધ સંપૂર્ણપણે ખોટો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે અને રૂ. ૧૦૦/-ની માગણી

અપીલકર્તા-આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવી ન હોવાથી તેમને ચાર્જશીટમાં ખોટી રીતે બુક કરવામાં આવ્યા છે. તેમણે દલીલ કરી છે કે અપીલકર્તાના હાથ પર એન્ટ્રેસિન પાવડરના નિશાનોના પુરાવા અંગે કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો નથી. તેમણે દલીલ કરી છે કે રૂ. ૧૦૦/-ની પ્રારંભિક માગણી સામાન્ય રીતે અને ખાસ કરીને આરોપી ક્રમાંક ૧ દ્વારા કરવામાં આવી હતી, તેવી વાત સાબિત થતી નથી. તેમણે દલીલ કરી છે કે અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ અનુમાનનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી, કારણ કે વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થયું નથી કે અપીલકર્તા-આરોપીઓએ ફરિયાદી પાસેથી કોઈ ગેરકાયદેસર પરિતોષણ સ્વીકાર્યું હતું કે મેળવ્યું હતું અથવા સ્વીકારવા માટે સંમત થયા હતા અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેમણે પંચનામાના અંશ તથા પંચોના મૌખિક પુરાવાનું વાચન કરી દલીલ કરી છે કે ફરિયાદ પક્ષ વાજબી શંકાથી પરે પોતાનો કેસ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, કારણ કે મહત્વના તથા સ્વતંત્ર સાક્ષી પંચ ક્રમાંક ૧એ, પોતાની મુખ્ય પરીક્ષામાં, અપીલકર્તા-આરોપીઓ અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાતચીત અંગે કંઈ જ ખુલાસો કર્યો નથી. તેમણે દલીલ કરી છે કે આવા પ્રકારના ભ્રષ્ટાચારના કેસોમાં માગણી અને સ્વીકાર જેવા મુખ્ય પાસાઓ વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થવા જરૂરી છે, જ્યારે હાલના કેસમાં માગણી વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થઈ નથી અને તેથી, માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અપીલકર્તા-આરોપીઓને દોષિત ઠરાવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે મહત્વના સાક્ષી મહેન્દ્રસિંહની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી નથી. ૧૩. તેમણે દલીલ કરી છે કે

હાલના ફરિયાદી દ્વારા બંને આરોપીઓ પૈકી કોઈ એક દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગણી અંગે કંઈ જ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી. તેમણે દલીલ કરી છે કે ફરિયાદી દ્વારા એ.સી.બી. કાર્યાલયને આપવામાં આવેલી ફરિયાદના અંશોની વિરુદ્ધ સંપૂર્ણપણે મૌખિક પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે દલીલ કરી છે કે કેસમાં નિયુક્ત માનનીય એ.પી.પી.ના વર્તનથી જણાય છે કે તેમણે સંપૂર્ણપણે બેદરકારીભર્યું વર્તન કર્યું હતું.

૧૪. તેમણે દલીલ કરી છે કે વર્તમાન ફરિયાદીના જેરોકઝેર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બંને આરોપીઓમાંથી કોઈએ પણ તેની પાસેથી ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરી નહોતી. તેમણે પંચનામા આંક ૪૭ની વિગતોનો અભ્યાસ કરીને દલીલ કરી છે કે પંચોએ પણ ટ્રેપિંગ અધિકારી સમક્ષ પંચનામામાં એ જણાવ્યું છે કે ઘટનાના સમયે ફરિયાદી અને આરોપીઓ વચ્ચે ગેરકાયદેસર લાંચ સંબંધે કોઈ વાતચીત થઈ નહોતી. તેમણે પંચનામાનો અભ્યાસ કરીને દલીલ કરી છે કે માંગણીના મુખ્ય તત્વો પુરવાર થતા નથી. તેમણે દલીલ કરી છે કે પંચના પુરાવાથી માનનીય ન્યાયાધીશ સમક્ષ સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે તે અપીલકર્તા નં. ૧ના ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યો, ત્યારે આરોપી નં. ૨ પણ ત્યાં હાજર હતો; તે સમયે, એકપણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યા વિના, ફરિયાદીએ વાહનના હસ્તાંતરણના કાગળો સાથે રૂપિયા ૧૦૦/- એકસાથે બે રૂપિયા ૫૦/-ની નોટોમાં અપીલકર્તા નં. ૧ને સોંપ્યા, અને અપીલકર્તા નં. ૨એ બંને રૂપિયા ૫૦/-ની નોટો લઈ પોતાના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી. તેમણે દલીલ કરી છે કે મુખ્ય સાક્ષી પંચના પુરાવા જોતા,

તેણે કદી એવું જણાવ્યું જ નથી કે કોઈપણ આરોપીએ કોઈ માંગણી કરી હતી, અને અભિયોજનપક્ષ દ્વારા રેકૉર્ડ પર એવો કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી કે આરોપીઓ દ્વારા કરાયેલી માંગણીના પરિણામે રૂપિયા ૧૦૦/- સાથે આર.સી. બુકના કાગળો આરોપીઓને સોંપવામાં આવ્યા હતા. તેમણે દલીલ કરી છે કે પંચોના જેરોકઝેરમાં પણ પંચ સાક્ષીએ સ્વીકારી લીધું છે કે ગેરકાયદેસર લાંચના સ્વરૂપે કોઈપણ આરોપીએ કોઈ માંગણી કરી નહોતી. તેમણે દલીલ કરી છે કે ટ્રેપિંગ અધિકારી પણ સ્વીકારી લીધું છે કે પંચનામા તૈયાર કરતી વખતે આરોપીઓ અને ફરિયાદી વચ્ચે માંગણી અંગેની વાતચીત થઈ હતી તે બાબત જણાવવામાં આવી નહોતી. અંતે, તેમણે માનનીય ન્યાયાધીશના અવલોકનોનો અભ્યાસ કરીને દલીલ કરી છે કે માનનીય ન્યાયાધીશનું અવલોકન કાયદાની દૃષ્ટિએ યોગ્ય નથી અને તેથી માનનીય ન્યાયાધીશનો ચુકાદો અને આદેશ હુકમ રદ કરવામાં આવવો જોઈએ.

૧૫. શ્રી મેહતાએ નીચેના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે

સર્વોચ્ચ અદાલતે વી. વેંકટા સૌભરાવ વિ. રાજ્ય, જેનું પ્રતિનિધિત્વ પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર, એ.પી. દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે, ના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૭ એસ.સી. ૪૮૯ માં અહેવાલિત, તેમજ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સર્વોચ્ચ અદાલતે ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૨૦ના સંદર્ભમાં અવલોકન કર્યું છે કે, જ્યારે આરોપી દ્વારા માંગણી સાબિત થઈ નથી ત્યારે, નાણાં પ્રેરણા

અથવા ઇનામરૂપે સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા એવી અનુમાનના આધારે અનુમાન ઊભું કરી શકાય નહીં.

૧૬. શ્રી. મેહતા સર્વોચ્ચ અદાલતના બનારસી દાસ વિ. હરિયાણા રાજ્યના મામલામાં આપેલા નિર્ણય, જે (૨૦૧૦) ૪ એસ.સી.સી. ૪૫૦ માં અહેવાલિત છે, પર આધાર રાખીને દલીલ કરી છે કે માત્ર અનુમાનના આધારે દોષસિદ્ધિ આપી શકાય નહીં. આરોપી પાસેથી માત્ર નાણાંની વસૂલાત, માંગણી અને સ્વીકારના મૂળભૂત પુરાવા વિના, પોતે જ પૂરતી નથી.

૧૭. શ્રી મેહતાએ સર્વોચ્ચ અદાલતના બીજાં એક નિર્ણય, એટલે કે, બી. જયરાજ વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, ૨૦૧૪(૨) જીએલએચ ૧૪૮, પર આધાર રાખીને દલીલ કરી છે કે ગેરકાયદેસર લાંચની સ્વીકૃતિનો પુરાવો માત્ર ત્યારે જ અનુસરી શકે જ્યારે માંગના પુરાવા હાજર હોય. હાલના કેસમાં તે જ અભાવગ્રસ્ત હોવાથી, કલમ ૨૦ હેઠળ કાનૂની અનુમાન કાઢી શકાય તેવા આધારરૂપ મૂળભૂત તથ્યો સર્વથા અસ્તિત્વમાં નથી. હાલના કેસમાં પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ સ્થાપિત થયેલું છે કે બંને આરોપીઓ દ્વારા કરાયેલી માંગનો નિર્વિવાદ સંશયથી પરે પુરાવો અને સ્થાપન થયું નથી અને, તેથી, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે માત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૦ના આધારે બંને આરોપીઓને ખોટી રીતે દોષિત ઠેરવ્યા છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે બંને અપીલકર્તા-આરોપીઓ જાહેર સેવકો છે. બંને અપીલકર્તાઓને સેવાથી બરતરફ કરવામાં આવ્યા છે અને બંને હાલ નિવૃત્ત છે. અંતમાં, તેમણે વિદ્વાન ન્યાયાધીશના અવલોકનો વાંચી દલીલ કરી છે કે

વિદ્વાન ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામા આવેલા અવલોકનો કાયદાની દૃષ્ટિએ યોગ્ય નથી અને તેથી, વિદ્વાન ન્યાયાધીશનો ચુકાદો અને આદેશહુકમ રદ કરવામાં આવવો જોઈએ.

૧૮. શ્રી.રૂષભ શાહ, ફોજદારી અપીલકિમિનલ અપીલ ક્રમાંક ૧૨૮૧ of ૨૦૦૩ માં અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા માનનીય વકીલે શ્રી.આદિલ મેહતા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોને અપનાવી છે.

૧૯. પ્રતિવાદીસામાવાળા-રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન અતિરિક્ત જાહેર વકીલ શ્રી એચ.એસ. સોનીએ ફરિયાદીનું સાક્ષ્ય, એફ.આઈ.આર., પંચ સાક્ષી, પંચનામું તથા ટ્રેપિંગ અધિકારીનું સાક્ષ્ય વાંચી રજૂ કરી દલીલ કરી છે કે સાક્ષ્ય અધિનિયમની કલમ ૮ મુજબ બંને આરોપીઓનું સાક્ષ્ય દર્શાવે છે કે ટ્રેપની રકમ આરોપી ક્રમાંક ૨એ ગેરકાયદેસર પ્રલોભનના પરિણામે સ્વીકારી હતી અને ઘટનાના પૂર્વદિને આરોપી ક્રમાંક ૧ દ્વારા ફરિયાદી સમક્ષ માંગ કરવામાં આવી હતી. તેમણે દલીલ કરી છે કે ટ્રેપની રકમની પુનઃપ્રાપ્તિના સાક્ષ્યથી જણાય છે કે આરોપી ક્રમાંક ૨ના કબજામાંથી ટ્રેપની રકમ, એટલે કે રૂ. ૫૦/-ની બે નોટો જપ્ત કરવામાં આવી હતી. અલ્ટ્રા વાયોલેટ દીવાના પ્રકાશમાં બંને આરોપીઓની આંગળીઓના ટોચ, હથેળી તથા અંગૂઠા પરથી એન્થ્રાસિન પાઉડરની હાજરી પણ મળી આવી હતી. આરોપી ક્રમાંક ૨ના ખિસ્સામાંથી પણ એન્થ્રાસિન પાઉડર મળી આવ્યું હતું અને પંચનામામાં આ તથ્યાત્મક બાબત પંચોએ ટ્રેપિંગ અધિકારી મારફતે નોંધાવી હતી. તેમણે દલીલ કરી છે કે અધિનિયમની કલમ

૨૦ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં આ અદાલતે અનુમાન કરવું આવશ્યક છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અધિનિયમની કલમ ૨૦ના પ્રકાશમાં ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષ્યનું મૂલવણ કર્યું છે. તેમણે દલીલ કરી છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે બાબતના દરેક અને તમામ પાસાઓ પર વિચાર કર્યો છે અને આરોપીઓને યોગ્ય રીતે દોષિત ઠેરવી સજા કરી છે. તેથી પણ, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પસાર કરેલો પડકારાયેલો દોષસિદ્ધિ અને સજાનો ચુકાદો અને આદેશહુકમ સમર્થિત થવા પાત્ર છે.

૨૦. તેમણે અદાલતનું ધ્યાન અધિનિયમની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલ આરોપીઓના નિવેદનો તરફ દોર્યું હતું અને દલીલ કરી હતી કે અન્ધાસીન પાઉડર આંગળીઓના ટોચના ભાગેથી, હથેળીથી, અંગૂઠાથી તથા આરોપી નં. ૨ ના ખિસ્સામાંથી કેવી રીતે મળી આવ્યો તે સમજાવવાની ફરજ બંને આરોપીઓ પર હતી. તેમણે દલીલ કરી હતી કે જ્યારે અપીલકર્તા આરોપીઓ અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળની અનુમાનને ખંડિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે, ત્યારે આ અદાલતના તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, માનનીય ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ દોષસિદ્ધિનો આદેશહુકમ પુષ્ટિ કરવો જરૂરી છે.

૨૧. શ્રી સોનીએ આ અદાલતના નરેન્દ્ર ચંપકલાલ ત્રિવેદી વિ. ગુજરાત રાજ્ય સાથે હરિજીભાઈ દેવીભાઈ ચૌહાણ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, અહેવાલિત ૨૦૧૩(૧) જીએલઆર ૧, તથા નાંજી ગોવિંદભાઈ સોનગરા વિ. ગુજરાત રાજ્ય, અહેવાલિત

૨૦૧૨(૨) જીએલઆર ૯૬૯ના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને દલીલ કરી છે કે ન્યાયાધીશે બંને આરોપીઓ વિરુદ્ધ યોગ્ય રીતે અનુમાન કાઢ્યું છે અને અપીલકર્તા બંને આરોપીઓને યોગ્ય રીતે દોષિત ઠરાવ્યા છે. તેથી, તેમણે બંને અપીલો ફગાવી દેવાની પ્રાર્થના કરી છે.

૨૨. મેં સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની દલીલો સાંભળી છે અને મારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા કાગળોનું અવલોકન કર્યું છે. મેં વિરોધી પક્ષોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા રજૂ કરાયેલી દલીલો પર પણ વિચાર કર્યો છે. મેં માનનીય ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલ આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશક્રમ તથા રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલા મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનો અભ્યાસ કર્યો છે. મેં ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી-ફરિયાદીની મૌખિક સાક્ષી પણ વાંચી છે અને અપીલકર્તા સામે ઘડવામાં આવેલ આરોપ પણ અવલોકિત કર્યો છે.

૨૩. માનનીય એ.પી.પી. દ્વારા કરેલી દલીલ મુજબ ફરિયાદીને રૂ.૧૫ની રસીદ જારી કરવામાં આવી હતીઆપવામાં આવેલ તે સાચું છે, પરંતુ મારા સૂક્ષ્મ અવલોકન મુજબ આ બાબત ફરિયાદીએ ક્યારેય ખુલાસી કરી નહોતી કે સ્કૂટરની આર.સી. બુકના નોંધણી સંબંધે અપીલકર્તા – આરોપી નં.૧ દ્વારા માંગણી કરવામાં આવી હતી તે સાબિત થાય. ફરિયાદમાં ફરિયાદીએ એવો ખુલાસો કર્યો છે કે માંગણી આરોપી નં.૧ દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને તેથી ટ્રેપ અધિકારી દ્વારા છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું, પરંતુ મૌખિક પુરાવામાં સાક્ષી નં.૧એ પોતાની સાક્ષીમાં ન્યાયસંગત રીતે ખુલાસો કર્યો છે કે તે આરોપી નં.૧ને તેના ચેમ્બર ખાતે

મળ્યો હતો અને તેણે “નો ડ્યુ સર્ટિફિકેટ” અંગે વાત કરી હતી, અને તે સમયે અન્ય તમામ વ્યક્તિઓ હાજર હતી તથા તેણે ત્રણ વ્યક્તિઓની હાજરીમાં આર.સી. બુક અને ટ્રાન્સફરના કાગળો રજૂ કર્યા હતા, જેમના નામો ફરિયાદી દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યા નથી. ત્રણ પૈકીની એક વ્યક્તિએ કહ્યું કે “નો ડ્યુ સર્ટિફિકેટ” માટે રૂ.૧૦૦/- આપવાના રહેશે. તે સમયે ફરિયાદી પાસે પૈસા નહોતા, તેથી તે ચેમ્બરમાંથી બહાર નીકળી ગયો અને ૨૦.૫.૧૯૯૯ના રોજ તેણે એ.સી.બી. કચેરીમાં ફરિયાદ દાખલ કરી. આ રૂ.૧૦૦/-ની લાંચની માંગણી અંગેની ફરિયાદ હતી અને એ તેની સમજ હતી; અને તે કોઈ વધારાની રકમ આપવા તૈયાર નહોતો, તેથી તેણે એ.સી.બી. કચેરી સમક્ષ ફરિયાદ કરી. ફરિયાદના પરા ૨માં ફરિયાદીએ શ્રી મકવાણાનું નામ જાહેર કર્યું છે, કારણ કે તે ચેમ્બર શ્રી મકવાણાનું હતું અને તે સમયે ચેમ્બરમાં ત્રણ વ્યક્તિઓ હાજર હતી. મુખ્ય પરીક્ષણમાં ફરિયાદીએ સ્વીકાર્યું છે કે જ્યારે તે શ્રી મકવાણાના ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે પંચ નં.૧ ચેમ્બરની બહાર ઊભો હતો અને બાદમાં તે ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યો અને જ્યારે કાગળો તથા રૂ.૫૦/-ની બે નોટો આરોપી નં.૧ – શ્રી મકવાણાને આપવામાં આવી, ત્યારે તે કાગળો અને રકમ લઈને ઝડપથી આગળ વધ્યો, તેથી તેની નજીક બેઠેલા અન્ય વ્યક્તિએ તે રકમ ઉપાડી અને પોતાના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી, અને ત્યારબાદ સંકેત આપવામાં આવ્યો અને દરોડા પક્ષનો સભ્ય તથા ટ્રેપ અધિકારી અને પંચ નં.૨ શ્રી મકવાણાના ચેમ્બરમાં ઝડપથી પ્રવેશ્યા.

૨૪. હવે ઉપરોક્ત ફરિયાદીના પુરાવામાંથી નોંધવું જરૂરી છે કે ફરિયાદીએ ક્યાંય ખુલાસો કર્યો છે કે રૂ.૧૦૦/-ની માગણી આરોપી નં.૧ અથવા આરોપી નં.૨ પૈકી કોઈએ કરી હતી કે કેમ. ઉપરોક્ત પુરાવાના અવલોકન પરથી પ્રાથમિક દષ્ટિએ એવું જણાય છે કે ફરિયાદીએ ક્યારેય એવો ખુલાસો કર્યો નથી કે કોઈ પણ આરોપી, અર્થાત્ વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓ પૈકી કોઈએ, કોઈ માગણી કરી હતી. પ્રતિપરીક્ષણઉલટ-તપાસમાં ફરિયાદીએ સ્વીકાર્યું છે કે ટેબલ પર આરોપીઓને સોંપવામાં આવેલી રકમ ટ્રાન્સફર ફી માટેની હતી. તેણે વધુમાં સ્વીકાર્યું છે કે આર.સી. બુકમાં નામ ટ્રાન્સફર કરવા માટે ફી ચૂકવવી જરૂરી છે. તેણે વધુમાં સ્વીકાર્યું છે કે કચેરીએ ક્યારેય સ્પષ્ટ કર્યું નહોતું કે રૂ.૧૦૦/- લાંચની રકમ હતી. પ્રતિપરીક્ષણઉલટ-તપાસના પ્રકાશમાં, ફરિયાદી દ્વારા કરાયેલ માગણી સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે ફરિયાદ પક્ષ વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓ પૈકી કોઈ પણ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી માગણી સાબિત કરી શક્યો નથી. એ સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષે પંચ તરીકે પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ નં.૨ની તપાસ કરી છે, પરંતુ પંચનામામાં પંચનો પુરાવો એ અર્થનો છે કે જ્યારે તે આરોપી નં.૧ના ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યો, ત્યારે ફરિયાદીએ રૂ.૧૦૦/- સાથેના કાગળો રજૂ કર્યા અને આરોપી નં.૧એ તેને ધક્કો માર્યો તથા આરોપી નં.૨એ તેને ઉઠાવી પોતાની ખિસ્સામાં મૂક્યા, અને ત્યારબાદ સંકેત આપવામાં આવ્યો તથા દરોડા પક્ષનો સભ્ય શ્રી મકવાણાના ચેમ્બરમાં આવ્યો અને છુપાવેલ મુદ્દામાલ વસ્તુઓ ટ્રેપિંગ અધિકારી દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવી. પંચ સાક્ષીના પ્રતિપરીક્ષણઉલટ-તપાસમાં તેણે સ્વીકાર્યું છે કે

ફરિયાદી અને બંને આરોપીઓ વચ્ચે કોઈ મુદ્દા અંગે કોઈ વાતચીત થઈ નહોતી. મેં આંક ૪૩નું અવલોકન કર્યું છે. પંચનામાના બીજા ભાગના ત્રીજા અનુચ્છેદમાં પંચ સાક્ષીએ ખુલાસો કર્યો છે કે કોઈ પણ આરોપી દ્વારા કોઈ માંગણી કરવામાં આવી નહોતી અને માત્ર ટેબલ પર પડેલી રકમ આરોપી નં.૨એ ઉઠાવી ખિસ્સામાં મૂકી હતી અને તેની પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવી હતી.

૨૫. આરોપના વિષયવસ્તુ પરથી ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ છે કે આરોપી નં. ૧ દ્વારા માંગણી કરવામાં આવી હતી અને તે માંગણીના પરિણામે ફરિયાદીએ અપીલી આરોપી નં. ૧ને રૂ. ૫૦/-ની બે નોટો ઓફર કરી હતી અને તે આરોપી નં. ૨ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી અને એ રીતે તેમણે ફોજદારી દુર્વ્યવહાર કર્યો હતો તથા ટ્રેપની રકમ આરોપી નં. ૨ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદી, પંચો અને ટ્રેપિંગ અધિકારીની સાક્ષી પર નજર કરતાં નોંધવું જરૂરી છે કે પીડબ્લ્યુફરિયાદપક્ષના સાહેદ નં. ૩ તરીકે પરીક્ષિત ટ્રેપિંગ અધિકારીની સાક્ષીમાંથી તે સ્વીકાર કરે છે કે ફરિયાદમાં આરોપી નં. ૨નું નામ ઉલ્લેખિત નહોતું અને ૩.૫.૧૯૯૯ થી ૨૦.૫.૧૯૯૯ દરમિયાન આરટીઓના કાગળો કોની પાસે રાખવામાં આવ્યા હતા તેની તપાસ કરવા તેણે કદી તસ્દી લીધી નહોતી; તથા આ હકીકત ફરિયાદમાં ખુલાસો થયેલ નથી તે બાબત પણ તેણે સ્વીકારી છે. તે સ્વીકારે છે કે ફરિયાદીને ‘નો ડ્યુ સર્ટિફિકેટ’ બાબતે વાત કરવા સલાહ આપવામાં આવી હતી, પરંતુ પંચનામા મુજબ આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે કોઈ વાતચીત થઈ નહોતી. તે આગળ સ્વીકારે છે કે તેણે આરસી બુક કે ફરિયાદીને

લા કોઈ કાગળો જમ કર્યા નહોતા અને તે કાગળો પર અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પની પ્રક્રિયા પણ લાગુ કરવામાં આવી નહોતી. તે સ્વીકારે છે કે પંચનામામાં આ બાબતનો ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી.

૨૬. ફરિયાદીનું સાક્ષ્ય જોતા એવું જણાય છે કે જ્યારે તેણે ફરિયાદ પક્ષના કેસના સમર્થનમાં કંઈપણ ખુલાસો કર્યો નથી, ત્યારે કેસના પ્રભારવાળા જાહેર અભિયોજકનું કર્તવ્ય હતું કે તેને વિરોધી સાક્ષી જાહેર કરે અને સાચા તથ્યો રેકર્ડ ઉપર લાવવા માટે તેની ઉલટ-તપાસ કરવાનો પ્રયત્ન કરે. પરંતુ તે કેમ અને કઈ પરિસ્થિતિમાં અનુસરવામાં આવ્યું નહીં તે સમજાતું નથી અને આજ સુધી વર્તમાન વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા પણ તેની તપાસ કરવામાં આવી નથી. ફરિયાદીના સાક્ષ્ય પરથી પ્રાથમિક દષ્ટિએ એ સ્થાપિત થાય છે કે કહેવાતી માગણી પુરવાર થઈ નથી અને આરોપી નં. ૧ અથવા ૨ દ્વારા માગણી કરવામાં આવી હતી તે પણ પુરવાર થયું નથી. પંચ સાક્ષી અને પંચનામાના સાક્ષ્ય પરથી પ્રાથમિક દષ્ટિએ એ સ્થાપિત થાય છે કે જ્યારે પંચો અને ફરિયાદી આરોપી નં. ૧ના ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે ચેમ્બરમાં હાજર વ્યક્તિઓ વચ્ચે કોઈ વાતચીત થઈ નહોતી અને માત્ર ફરિયાદીએ કાગળો રજૂ કર્યા હતા તથા રૂ. ૫૦/-ના બે નોટો આરોપી નં. ૧ને ઓફર કરવામાં આવ્યા હતા અને આ કાગળો તથા રકમ આરોપી નં. ૧એ દૂર ધકેલી દીધી હતી, અને ત્યારબાદ એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યા વિના આરોપી નં. ૧ની બાજુમાં બેઠેલા આરોપી નં. ૨એ રકમ ઉપાડી લીધી હતી અને તે તેણે પોતાના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી હતી. આ બંને સાક્ષીઓના સાક્ષ્ય

પરથી મેં તપાસવાનો પ્રયત્ન કર્યો કે શું ફરિયાદ પક્ષે એ પુરવાર કર્યું છે કે કોઈ આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદી પાસેથી માગણી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ મને એવું જણાયું નહીં કે કોઈ પણ આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા માગણી કરવામાં આવી હતી અને માગણીના પ્રતિસાદરૂપે રકમ તેમને સોંપવામાં આવી હતી. પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ એવું જણાય છે કે રૂ. ૧૦૦/-ની રકમ આરોપી નં. ૨ના ખિસ્સામાંથી મળેલી હતી અને આરોપી નં. ૨ના ખિસ્સામાં તથા બંને આરોપી વ્યક્તિઓની આંગળીઓના છેડા, હથેળી અને અંગૂઠા પર એન્થ્રાસિન પાઉડરની હાજરી જોવા મળી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે અનેક કેસોમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે માત્ર મુદામાલ વસ્તુની જમી પૂરતી નથી, તેની સ્વીકાર્યતા પણ પૂરતી નથી, પરંતુ માગણી પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ પુરવાર થવી આવશ્યક છે. વર્તમાન કેસમાં હાલના કેસમાં માગણી પુરવાર થઈ નથી. શ્રી સોની, વિદ્વાન એ.પી.પી.એ અધિનિયમની ધારા ૨૦ના આધાર સાથે દબાવે દલીલ કરી છે કે જ્યારે મુદામાલ છટકું રકમ આરોપી નં. ૨ના કબજામાંથી મળેલી હોય, ત્યારે આરોપી નં. ૧ અને ૨ વિરુદ્ધ અનુમાન ખેંચવું આવશ્યક છે. અધિનિયમની ધારા ૨૦ નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવે છે :

૨૦. જ્યારે જાહેર સેવક કાનૂની વેતન સિવાયની પ્રોત્સાહનરાશિ સ્વીકારે ત્યારે અનુમાન.

(૧) જ્યાં, કલમ ૭ અથવા કલમ ૧૧ હેઠળ અથવા કલમ ૧૩ ની ઉપકલમ (૧) ની કલમ (એ) અથવા કલમ (બી) હેઠળ દંડનીય કોઈપણ અપરાધની કોઈપણ અદાલતી કાર્યવાહીમાં, એ સાબિત થાય કે આરોપીએ કોઈ વ્યક્તિ

પાસેથી કાયદેસર વેતન સિવાયની કોઈપણ રકમ અથવા કોઈપણ મૂલ્યવાન વસ્તુ સ્વીકારી છે અથવા મેળવી છે અથવા સ્વીકારવા સંમતિ આપી છે અથવા પોતાના માટે કે અન્ય કોઈ વ્યક્તિ માટે મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, તો વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એમ અનુમાનવામાં આવશે કે તેણે, સંજોગાનુસાર, કલમ ૭ માં ઉલ્લેખિત એવા પ્રેરક કારણ કે પારિતોષિક રૂપે અથવા, સંજોગાનુસાર, કોઈ પ્રતિફળ વગર અથવા એવી અપર્યાપ્ત પ્રતિફળ માટે, જે તેને અપર્યાપ્ત હોવાનું જાણવા છતાં, તે રકમ અથવા તે મૂલ્યવાન વસ્તુ સ્વીકારી હતી અથવા મેળવી હતી અથવા સ્વીકારવા સંમતિ આપી હતી અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો.

(૨) જ્યાં કોઈપણ ધારા ૧૨ અથવા ધારા -૧૪ના ખંડ (બી) હેઠળ દંડનીય અપરાધના કોઈપણ વિચારણામાં એ સાબિત થાય કે કોઈ પ્રતિલાભ (કાયદેસર વેતન સિવાય) અથવા કોઈ મૂલ્યવાન વસ્તુ આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવી છે અથવા આપવા માટે ઓફર કરવામાં આવી છે અથવા આપવા માટે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, ત્યાં વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એ અનુમાન કરાશે કે તેણે તે પ્રતિલાભ અથવા તે મૂલ્યવાન વસ્તુ, જે પણ પરિસ્થિતિ હોય, ધારા ૭ માં ઉલ્લેખિત પ્રેરણા અથવા પારિતોષિક તરીકે, અથવા જે પણ પરિસ્થિતિ હોય, પ્રતિફળ વિના અથવા એવી અપૂરતી પ્રતિફળના બદલે, જે તે જાણે છે કે અપૂરતી છે, આપવા માટે આપી હતી અથવા આપવા માટે ઓફર કરી હતી અથવા આપવા માટે પ્રયત્ન કર્યો હતો.

(૩) ઉપકલમો (૧) અને (૨) માં સમાયેલ કોઈ પણ બાબત છતાં, જો અદાલતના મતે જણાવેલ લાંચરૂપ સંતુષ્ટિ અથવા ઉપરોક્ત વસ્તુ એટલી તુરં છોય કે ભ્રષ્ટાચારનો કોઈ અનુમાન ન્યાયસંગત રીતે કાઢી શકાય નહીં, તો અદાલત ઉક્ત ઉપકલમોમાંથી કોઈ એકમાં સંદર્ભિત અનુમાન કાઢવાનો ઇનકાર કરી શકે છે.

હું માનનીય એ.પી.પી. શ્રી સોની દ્વારા આધારરૂપ રાખવામાં આવેલ ચુકાદાનું અવલોકન કર્યું છે. મેં બાલાસુબ્રમણિયન વિ. રાજ્ય શ્રૂના કેસની પણ વિચારણા કરી છે.

પોલીસના નિરીક્ષક, ૨૦૧૧(૧) જીએલઆરમાં નોંધાયેલ

૭૩૯. મેં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮નો પણ અભ્યાસ કર્યો છે. ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૮ નીચે પુનઃઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે :

૮. પ્રેરણા, તૈયારી અને પૂર્વવર્તી અથવા અનુવર્તી વર્તન : જે કોઈ હકીકત કોઈ વિવાદિત અથવા સંબંધિત હકીકત માટે પ્રેરણા અથવા તૈયારી દર્શાવતી હોય અથવા તેનું નિર્માણ કરતી હોય, તે સંબંધિત ગણાશે. કોઈ પણ પક્ષકારનું, અથવા કોઈ પક્ષકારના કોઈ પ્રતિનિધિનું, કોઈ પણ વાદ અથવા કાર્યવાહી સંદર્ભે કરેલું વર્તન, તે વાદ અથવા કાર્યવાહી સંદર્ભે, અથવા તેમાંના કોઈ વિવાદિત હકીકત કે સંબંધિત હકીકત સંદર્ભે, તેમજ તે વ્યક્તિનું વર્તન, જેના વિરુદ્ધનો અપરાધ કોઈ કાર્યવાહીનો વિષય હોય, સંબંધિત ગણાશે, જો આવું વર્તન કોઈ

વિવાદિત હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકતથી પ્રભાવિત થતું હોય અથવા તેને પ્રભાવિત કરતું હોય, અને ભલે તે પૂર્વવર્તી હોય કે અનુવર્તી. સમજૂતી ૧. આ ધારમાં "વર્તન" શબ્દમાં નિવેદનોનો સમાવેશ થતો નથી, સિવાય કે તે નિવેદનો નિવેદનો સિવાયના અન્ય કાર્યોને અનુસરીને તેમને સ્પષ્ટ કરતાં હોય; પરંતુ આ સમજૂતીથી આ અધિનિયમની કોઈ અન્ય ધારા હેઠળ નિવેદનોની સંબંધિતતા પર કોઈ અસર થશે નહીં." સમજૂતી ૨. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું વર્તન સંબંધિત હોય, ત્યારે તેને કરવામાં આવેલ અથવા તેની ઉપસ્થિતિમાં અને સાંભળવામાં આવેલ કોઈ પણ નિવેદન, જે તે વર્તનને અસર કરે, તે સંબંધિત ગણાશે.

પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ના પ્રકાશમાં, વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓના વર્તનનું મૂલવણ ફરિયાદી અને પંચો જેવા સાક્ષીઓના પુરાવાના આધારે કરવું જોઈએ, જેથી આ બાબત સ્થાપિત થાય કે આરોપીએ ગેરકાયદેસર વળતર મેળવ્યું છે.

માંગણી પંચો તથા ફરિયાદીની મૌખિક સાક્ષી દ્વારા વાજબી સંશયથી પરે સાબિત થવી આવશ્યક છે. ઉપરોક્ત રીતે ચર્ચાયેલ ફરિયાદીની તેમજ પંચોની સાક્ષ્ય પરથી, પંચો તથા ફરિયાદીની મૌખિક સાક્ષી દ્વારા માંગણી વાજબી સંશયથી પરે સ્થાપિત થતી નથી. વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓને તેમના દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલ ગેરકાયદેસર લાભ માટે અધિનિયમની ધારા ૭ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં દોષિત ઠરાવવામાં આવે છે. અધિનિયમની ધારા ૭ નીચે પુનઃઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે : ૭. કોઈ જાહેર સેવક દ્વારા ઔપચારિક કાર્યોના

સંદર્ભમાં કાયદેસર વેતન સિવાયનો લાભ સ્વીકારવો. જે કોઈ વ્યક્તિ જાહેર સેવક હોય અથવા જાહેર સેવક બનવાની અપેક્ષા ધરાવતી હોય, અને કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ માટે, કાયદેસર વેતન સિવાયનો કોઈપણ લાભ, કોઈ ઔપચારિક કાર્ય કરવા અથવા ન કરવા માટે પ્રેરણા અથવા ઈનામરૂપે, અથવા પોતાની ઔપચારિક ફરજો બજાવતા અથવા ન બજાવતા કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે અનુકંપા અથવા અનનુકંપા દર્શાવવા માટે, અથવા કેન્દ્ર સરકાર, કોઈ રાજ્ય સરકાર, સંસદ, કોઈ રાજ્યની વિધાનસભા, અથવા કલમ ૨ ના ખંડ (સી) માં ઉલ્લેખિત કોઈ સ્થાનિક સત્તા, નિગમ અથવા સરકારી કંપની સાથે, અથવા કોઈપણ જાહેર સેવક સાથે, નામોલ્લેખિત હોય કે અન્યથા, કોઈ વ્યક્તિને સેવા આપવાનો અથવા સેવા ન આપવાનો પ્રયાસ કરવા માટે, સ્વીકારે, પ્રાપ્ત કરે, સ્વીકારવા સંમત થાય અથવા પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયાસ કરે, તો તેને ઓછામાં ઓછા ૬ માસના, પરંતુ ૫ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે એવા, કેદની સજા થશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

સ્પષ્ટીકરણો. (એ) “જાહેર સેવક બનવાની અપેક્ષા રાખતો”. જે કોઈ વ્યક્તિ, જે પદ પર આવવાની અપેક્ષા રાખતો ન હોય, અન્યને એ વિશ્વાસમાં મૂકી કે તે ટૂંક સમયમાં પદ પર આવવાનો છે અને ત્યારબાદ તેમની સેવા કરશે, છેતરવાનો ઉપાય કરીને કોઈ લાભ પ્રાપ્ત કરે, તો તે છેતરપિંડીનો દોષી હોઈ શકે છે, પરંતુ આ કલમમાં વ્યાખ્યાયિત ગુનાનો તે દોષી નથી.

(બી) “સંતોષાર્થ લાભ”. “સંતોષાર્થ લાભ” શબ્દ માત્ર નાણાંકીય સંતોષાર્થ લાભો સુધી અથવા નાણાંમાં મૂલ્યાંકન કરી શકાય તેવા સંતોષાર્થ લાભો સુધી મર્યાદિત નથી.

(સી) “કાયદેસર પરિતોષિક”. “કાયદેસર પરિતોષિક” શબ્દો માત્ર એવાં પરિતોષિક સુધી મર્યાદિત નથી, જેને કોઈ જાહેર સેવક કાયદેસર રીતે માગી શકે, પરંતુ તેમાં સરકાર અથવા જે સંસ્થા હેઠળ તે સેવા આપે છે, તેની પરવાનગીથી સ્વીકારી શકે તેવું તમામ પરિતોષિક સમાવિષ્ટ થાય છે. (ડી) “કરવા માટેનું પ્રેરક કારણ અથવા પારિતોષિક”. જે વ્યક્તિ એવી પ્રસન્નતા સ્વરૂપ રકમ પ્રાપ્ત કરે છે, જે તેને એવું કાર્ય કરવા માટે પ્રેરણા અથવા પારિતોષિકરૂપે અપાય છે, જે તે કરવા ઈચ્છતો નથી અથવા કરવા સક્ષમ સ્થિતિમાં નથી, અથવા જે તેણે કર્યું નથી, તે આ અભિવ્યક્તિની પરિધિમાં આવે છે. (ઈ) જ્યાં કોઈ જાહેર સેવક કોઈ વ્યક્તિને ભૂલથી એ માનવા પ્રેરિત કરે છે કે સરકાર સાથેનો તેનો પ્રભાવ તે વ્યક્તિ માટે કોઈ હક પ્રાપ્ત કરી આપ્યો છે, અને આ રીતે તે વ્યક્તિને જાહેર સેવકને આ સેવા બદલ પૈસા અથવા અન્ય કોઈ પ્રસન્નતા સ્વરૂપ રકમ આપવા પ્રેરિત કરે છે, ત્યાં જાહેર સેવકે આ કલમ હેઠળ ગુનો આચર્યો ગણાય છે. શ્રી સોની, વિદ્વાન અતિરિક્ત જાહેર ફરિયાદી, દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલોના અનુસંધાનમાં મેં સર્વોચ્ચ અદાલતનો નરેન્દ્ર ચંપકલાલ ત્રિવેદી વિ. ગુજરાત રાજ્ય, જેની નોંધ આઈએઆર ૨૦૧૨ એસસી ૨૨૬૩ માં છે, તે મુદ્દાનો ચુકાદો અવલોકન કર્યો છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે ગેરકાયદેસર પરિતોષિક

તરીકે રકમની માગણી અને સ્વીકાર અધિનિયમ હેઠળના ગુનાનું નિર્માણ કરવા માટે અનિવાર્ય શરત છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું છે કે આ બાબત સંશયાતીત રીતે સાબિત કરવાની નથી અને એ કહેવું આવશ્યક છે કે ફરિયાદ પક્ષ પર એ સ્થાપિત કરવાની જવાબદારી છે કે લાંચની ગેરકાયદેસર ઓફર કરવામાં આવી હતી અને તેનું સ્વીકારણ થયું હતું. મેં હાલના કેસના તથ્યો અવલોક્યા છે અને કેસના તથ્યો પરથી એ સ્થાપિત થાય છે કે અપીલકર્તાઓએ કોઈ માગણી કરી નહોતી. એમ. નરસિંહ રાવ વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, જેની નોંધ (૨૦૦૧) ૧ એસસીસી ૬૮૧ માં છે, તે કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અધિનિયમની કલમ ૨૦ નો સંદર્ભ આપીને અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૨૦ હેઠળ કાનૂની અનુમાન આંકવા માટે માત્ર એટલું સાબિત થવું જોઈએ કે વિચારણા દરમિયાન આરોપીએ કોઈ પરિતોષિક સ્વીકાર્યું હતું અથવા સ્વીકારવા સંમતિ આપી હતી. અહીં હાલના કેસમાં ફરિયાદ પક્ષ તરફથી એવો એક કણ જેટલો પણ પુરાવો રજૂ થયો નથી કે આરોપીઓએ માગણી કરી હતી અને તે માગણીના પરિણામે બંને આરોપીઓ અને ફરિયાદી વચ્ચે લાંચની રકમ સ્વીકારવાની સંમતિ થઈ હતી. મધુકર ભાસ્કરરાવ જોશી વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, જેની નોંધ (૨૦૦૦) ૮ એસસીસી ૫૭૧ માં છે, તે કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે અનુમાન આંકવા માટે તથ્યાધારિત જે આધાર સ્થાપિત થવો જોઈએ તે એ છે કે પરિતોષિકની માગણી અથવા સ્વીકાર થયો હતો. અદાલતે તથ્યાધારિત આધાર પર અનુમાન આંકવું પડે છે કે પરિતોષિકની ચુકવણી થઈ હતી. હવે સર્વોચ્ચ અદાલતના આ અવલોકનના પ્રકાશમાં મેં

ફરિયાદ પક્ષના પુરાવાની વધુ વિચારણા કરી છે અને પ્રાથમિક દષ્ટિએ એ સ્થાપિત થાય છે કે આર.સી. બુકની નોંધણીના કામ માટે લાંચ સ્વરૂપે ગેરકાયદેસર પરિતોષિક બાબતે બંને આરોપીઓએ ફરિયાદી સમક્ષ એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યો નહોતો. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. જ્ઞાનેશ્વર લક્ષ્મણ રાવ વાંખેડે કેસમાં ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ગેરકાયદેસર પરિતોષિકની માગણી થઈ હતી એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે અદાલતનું કર્તવ્ય છે કે રેકૉર્ડ પર આવેલી તમામ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને સમગ્ર રીતે ધ્યાનમાં લે, અને આ હેતુ માટે, નિર્વિવાદપણે, અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ નિર્ધારિત અનુમાનાત્મક પુરાવાનો પણ વિચાર કરવો આવશ્યક છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત અવલોકનોના પ્રકાશમાં, જ્યારે દંડનીય કલમ ૭ અને ૧૩ હેઠળના ગુનાનો મુખ્ય ઘટક રહેલી માગણી સંશયાતીત રીતે સાબિત થતી નથી, ત્યારે બંને અપીલકર્તા-આરોપીઓ વિરુદ્ધ અનુમાન આંકી શકાય નહીં.

૨૭. શ્રી મ્હેતા, અપીલકર્તા-આરોપી નં. ૧ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે અદાલતનું ધ્યાન વી. વેંકટા સૌભરાઓ વિ. રાજ્ય, જેનું પ્રતિનિધિત્વ પોલીસ નિરીક્ષક, એ.પી. દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે, (ઉપરોક્ત) તરફ દોર્યું હતું, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગણી સાબિત ન થઈ હોય ત્યારે અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ અનુમાન ઊભું થઈ શકે નહીં.

૨૮. મેં અદાલત સમક્ષ ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓના પ્રકાશમાં સમગ્ર પુરાવાનું અત્યંત સૂક્ષ્મતાપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે. જ્યારે ફરિયાદી પી.ડબ્લ્યુ. નં. ૧ અને પંચ સાક્ષી પી.ડબ્લ્યુ. નં. ૨ના પુરાવાથી માંગ પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ સાબિત થતી ન હોય, ત્યારે આરોપીઓ એટલે કે વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓને આક્ષેપિત ગુના માટે દોષિત ઠરાવી શકાય નહીં. માનનીય ન્યાયાધીશના ચુકાદો અને આદેશદુકમ પરથી જણાય છે કે તેમણે માત્ર આરોપી નં. ૨ પાસેથી મુદ્દામાલની જમીનો મુદ્દો જ વિચાર્યો છે અને માત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૦ના આધાર પર જ અનુમાન લીધું છે તથા બંને આરોપીઓને દોષિત ઠેરવ્યા છે. પરંતુ ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરાયેલ અવલોકનોના પ્રકાશમાં, જે ઉપર દર્શાવ્યા છે, પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ એ સ્થાપિત થાય છે કે માનનીય ન્યાયાધીશે મનનો ઉપયોગ કર્યા વિના તથા અધિનિયમની કલમ ૨૦ની જોગવાઈઓને સમજ્યા વિના વર્તમાન અપીલહાલની અપીલકર્તાઓ એટલે કે આરોપી નં. ૧ અને ૨ને દોષિત ઠેરવ્યા છે અને બંને આરોપીઓ વિરુદ્ધ ખોટું અનુમાન લીધું છે.

૨૯. પરિણામે, બંને અપીલો મંજૂર થવા યોગ્ય હોવાથી, તે અનુસાર મંજૂર કરવામાં આવે છે. બંને આરોપીઓની દોષસિદ્ધિ અને સજા રદ કરવામાં આવે છે. જો કોઈ દંડની રકમ જમા કરવામાં આવી હોય, તો તે અપીલકર્તાઓને પરત કરવામાં આવે. જામીનનામું રદ ગણાશે. રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી નીચલી અદાલતને મોકલવામાં આવે.

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.